

2. Дзюба І. Стереотипи сприйняття української культури / І. Дзюба // Урок української. – 2003. – № 7. – С. 53-56.
3. Тараненко О. О. Українська мова і сучасна мовна ситуація в Україні / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 2001. – № 4. – С. 3-18.
4. Рябчук М. Від Малоросії до України. Парадокси запізненого націєтворення / М. Рябчук. – К., 2000. – 304 с.
5. Шкляр В. Залишенець. Чорний Ворон / В.Шкляр. – Вид-во “Клуб сімейного дозвілля”. – Харків. – 2010. – 381 с.

УДК 811.161.2'373.611

ІСТОРІЯ ЛЕКСИКО-СЛОВОТВІРНИХ ТИПІВ NOMINA LOCI НА -К(А) В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ КІНЦЯ XVII – ПОЧАТКУ XXI СТ.

Сіроштан Т.В., к. філол. н., старший викладач

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

У статті висвітлюється динаміка лексико-словотвірних типів локативних найменувань із суфіксом **-к(а)** в новій українській мові кінця XVII – початку XXI ст., визначаються особливості мотивації та творення таких похідних, окреслюється роль і місце форманта в системі суфіксальної деривації *nomina loci*.

Ключові слова: *nomina loci, лексико-словотвірний тип, словотвірна структура, формант, суфікс, дериват.*

Siroshthan T. V. ИСТОРИЯ ЛЕКСИКО-СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТИПОВ NOMINA LOCI НА -К(А) В НОВОМ УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ КОНЦА XVII – НАЧАЛА XXI В. / Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Україна.

В статті освітається динаміка лексико-словообразовательных типів локативних названь із суффіксом **-к(а)** в новому українському мові кінця XVII – початку XXI в., определяются особенности мотивации и образования таких производных, намечается роль и место форманта в системе суффиксальной деривации *nomina loci*.

Ключевые слова: *nomina loci, лексико-словообразовательный тип, словообразовательная структура, формант, суффикс, дериват.*

Siroshthan T. V. THE HISTORY OF THE WORD-FORMING TYPES OF THE NOMINA LOCI WITH SUFFIX **-К(А)** IN NEW UKRAINIAN LANGUAGE DURING THE END OF THE XVII – BEGINNING OF THE XXI CENTURY / Bohdan Khmelnytskyi Melitopol State Pedagogical University, Ukraine.

The article explores the dynamics of formation of the word-forming structure and the development of semantics of the locative nominations with suffix **-к(а)** in New Ukrainian language during the end of the XVII – beginning of the XXI century, denotes peculiarities of motivation and formation of such derivatives, establishes the place of the formant in the system of suffix derivation of *nomina loci*.

Key words: *nomina loci, word-forming types, word-forming structure, formant, suffix, derivative.*

У сучасному мовознавстві локативи – це іменники на позначення відкритого або закритого, обмеженого чимось простору, де відбуваються якісь дії, процеси, знаходяться певні істоти або предмети, який характеризується різними ознаками тощо. *N. loci* як одна з основних словотвірних категорій поряд із найменуваннями осіб, дій, знарядь праці тощо завжди знаходилася в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних учених. Назви місць у синхронічному й діахронічному аспектах були об'єктом вивчення П.Білоусенка, О.Виноградової, В.Дорошевського, Я.Закревської, І.Ковалика, О.Меркулової, В.Олексенка, О.Пелехатої та інших мовознавців, однак ряд питань стосовно історії дериваційної структури *n. loci* залишається нерозв'язаним. Метою статті є опис динаміки словотвірних типів і підтипів локативних найменувань на **-к(а)** в новій українській мові кінця XVII – початку XXI ст.

Виникнення суфікса **-к(а)** лінгвісти пов'язують із історією формантів **-*ька, -*ька** [9, с. 289-290], які вже в праслов'янській мові “виступають як цілком самостійні продуктивні словотвірні засоби” [9, с. 53]. За нашими даними, цей суфікс активно використовується для творення локативних найменувань жіночого роду протягом усього досліджуваного періоду розвитку мови. Він здатен сполучатися як із власне українськими, так і з запозиченими іменниковими, прикметниковими й дієслівними основами.

1. *Десубстантиви* представлені в новій українській мові кінця XVII – початку XXI ст. кількома лексико-словотвірними типами, найбільш продуктивні з яких – назви вмістилищ, приміщень і найменування відкритого простору за різними ознаками.

1.1. Назви вмістилищ (посуду, меблів) у новій українській мові аналізованого періоду представлені не лише новотворами, а й іменниками, успадкованими із попередніх століть.

1.1.1. В українській мові XVIII ст. починає оформлюватися група найменувань посуду, вмістилищ для предметів і речовин, денотативною базою яких виступають іменники на позначення матеріалу, з якого виготовлені ці предмети, або назви предметів, речовин, для яких цей посуд чи вмістилище призначені, напр.: *И тамъ заразъ нашли и опознали, лубку малую, которая была зъ приливаними черъничними ягодами* (1723 ДНМ 136), пор. *лубка* (Гр II 379) “табакерка” від *луб* (ЕСУМ III 296). Кілька нових фіксацій трапляється в українській мові XIX – XX ст.: *відносила бензинку п. Банг* (1898 УкрЛисти 12); *слійка* (УмСп 29) “банка”, очевидно, пов’язане із праслов’янським **ълюжь* (ЕСУМ V 307); *варійка* (Гр I 127) “маленький горщик” від *варій* “вариво, страва” (ЕСУМ I 332); *фарфурка* (Гр IV 375) “фарфорова тарілка, взагалі тарілка”; *картонка* (СУМ IV 112) “коробка з картону для легких речей”; *ладанка* (434) заст. “маленький мішечок із ладаном або якимось зіллям, що його забобонні люди носили на грудях як талісман”; *сітка* (IX 233) розм. “сумка, сплетена із шнурків, міцних ниток, у якій носять продукти, дрібні речі” (*сімь*).

За допомогою суфіксів *-арка(а), -ирк(а), -ерк(а)*, що виникли внаслідок злиття форманта *-ар (-яр, -ир, -ер)* на позначення осіб за професією чи родом занять із суфіксом *-к(а)*, утворено такі іменники: *государ жаловал золотую табакирку* (1787 Сков II 117), *кабатирка* (КвОсн I 629, СУМ IV 64), *табакерка* (Гр IV 241, СУМ X 8), *табатирка* (Гр IV 241, СУМ X 8), *табатерка* (Гр IV 241), *табачарка* (241) “коробочка для тютюну, переважно нюхального”; *вінярка* (ГалЛем 399) “тіпв бочки”; *мазарка* (433), *мазарка* (Гр II 397) “мазниця”.

1.1.2. В обстежених пам’ятках нової української мови з кінця XVII ст. трапляється низка найменувань умістилищ, у словотвірній структурі яких аналізований формант виступає засобом адаптації запозичень, напр.: *кондійка* (Котл 258, Б-Н 191) “вид посудини”, можливо, від запозиченого з середньогрецької мови *кандія* “майстерно зроблений дзвоник, використовуваний у трапезних монастирів” (ЕСУМ II 363); *давно скінчена робота ваялась бездаремне по всяких конторках* (1899 УкрЛисти 152), *конторка* (СУМ IV 269) “високий письмовий стіл з похилою поверхнею й шухлядами, за якими працюють стоячи” від німецького *Kontor* “контора, письмовий стіл” (ЕСУМ II 557, Ф II 313). Більше таких утворень фіксують джерела української мови XX ст., напр.: *ташка* (Гр IV 250, СУМ X 45) військ., заст. “шкіряна сумка, яку носили на ремені через плече” від німецького *Tasche* “кишеня, сумка” (ЕСУМ V 530); *бонбоньєрка* (СУМ I 216) “гарно оздоблена коробочка для цукерок” від французького *bonbonnière* “те саме” (СІС 88); *касетка* (СУМ IV 114) діал. “скринька” від французького *cassette* “коробка для пластинок у фотоапараті” (ЕСУМ II 399); *мензурка* (СУМ IV 672) спец. “посудина з нанесеними на неї поділками для точного вимірювання невеликих об’ємів рідини, газу” від латинського *mensūra* “міра, вимірювання” (ЕСУМ III 436); *розетка* (СУМ VIII 675) “маленьке блюдечко” від французького *rosette* “розетка; бант” (ЕСУМ V 109) тощо.

1.2. Лексико-словотвірний тип найменувань приміщень та їх частин був досить продуктивним упродовж усього розгляданого періоду розвитку мови. За типом мотивувальної основи такі іменники поділяються на дві групи.

1.2.1. Назви приміщень за найменуванням особи, яка має певне відношення до цих будівель, спостерігаються виключно в сучасній українській мові XIX – початку XXI ст. В обстежених джерелах налічується понад 20 таких іменників, напр.: *сторожка* (УмСп 343, СУМ IX 734, СУССГ 200) “приміщення для сторожа або військових вартових”; *конярка* (ГалЛем 426, Гр II 279) “стайня для коней” (*коняр*); *коровярка* (ГалЛем 427), *коров’ярка* (Гр II 285) “стайня для корів” (*коров’яр*); *болгарка* (I 78), *бовгарька* (ГуцГов 27) “кошара на полонині для худоби; хатка, курінь, де живе бовгарь – пастух”; *вакарка* (Гр I 123) “загорода для худоби” від *вакар* “чередник” (ЕСУМ I 321); *трачка* (Гр IV 280, СУМ X 241), *трацька* (ГуцГов 188) діал. “лісопилня, тартак” від *трач* “пилар; той, що розпилює колоди на дошки” (ЕСУМ V 625); *кочегарка* (СУМ IV 315) техн. “приміщення, де містяться печі парових казанів”; *цеглярка* (XI 192) діал. “цегельня”; *баранар’ка* [3, с. 126; 11, с. 385], *баранарька* (ГуцГов 21) “загорода для баранів” (*баранарь*); *пастир’ка* [3, с. 131; 11, с. 385] “невелика хижка в горах, де мешкає пастух” (*пастир*); *скотар’ка* [Там само] “те саме” від *скотар* “пастух”; *свинарька* (ГуцГов 168) “загорода для свині”.

Утім, значна кількість іменників із розглядовою семантикою утратила семантичний зв’язок із назвами осіб за професією або утворювалася за аналогією до таких дериватів, як *конярка, коров’ярка*, від інших найменувань за допомогою суфіксів *-арк(а), -ирк(а)*, напр.: *возьрка* (ГалЛем 400), *возьрка* (400), *возирка* (Гр I 248) “возівня”; *вартарка* (127) “сторожка, будка для сторожа чи вартового” (*вартар*); *зимарка* (Гр II 151, СУМ III 566, ГуцГов 82 та ін.) “будівля, де взимку зупиняються пастухи; стайня, де взимку утримують худобу”; *бужарка* (ГуцГов 30) “приміщення для сушіння фруктів і копчення м’яса”, пор. *буженина* (Ф I 232) “копчена свинина”; *вагарка* (ГуцГов 32) “курінь для худоби”, можливо, від угорського *vag* “різати”, пор. *вагаи* “стежка для овець у горах” (ЕСУМ I 318).

1.2.2. Назви будівель, приміщень за найменуваннями предметів, явищ, які там знаходяться чи для яких призначені ці споруди, та іншими ознаками документуються в українській мові з XVII ст., напр.: *димерка* (1681 Тимч 716) “будівля, де топлять руду” від *димар* (ЕСУМ II 71), пор. *димарка* “плавильна піч” (ЕСУМ II

71); не знаю, чи барана, чи овечку, под **повѣткою** завѣсьвши, лупивъ (1711 ДНМ 53), **повитка** (Б-Н 286), **повітка** (Гр III 223, СУМ VI 676, Мар 191) “господарське приміщення для утримання домашніх тварин або зберігання сільськогосподарського реманенту та різного майна; покрівля на опорах для захисту від сонця, дощу” із затемненою твірною основою, пор. прслов’янське **rověť* (**rověť*) “накриття” (ЕСУМ IV 469); *Случай к разговору подали слова, написанныи в бесѣдкѣ* (Сков I 158), **бесѣдка** (КвОсн I 28, УмСп 45), **бесідка** (УмСп 45, СУМ I 162), **бісѣдка** (Мар 191) “легка крита будівля в саду або парку для відпочинку і захисту від сонця, дощу; альтанка” від *bescida* (ЕСУМ I 176). В українській мові XIX ст. продуктивність аналізованого лексико-словотвірного типу залишається низькою: **глибка** (УмСп 23, Гр I 288, СУМ II 82) діал. “льох, у якому тимчасово утримують ув’язнених” (*глиб, глибина*). Кілька похідних функціонує в українській мові XX ст.: **вагранка** (СУМ I 276) “невелика шахтна піч для плавлення чавуну, рідше – для випалювання вапняку, руди” від назви місцевості в Австрії *Wagrain* (ЕСУМ I 318); **нічліжка** (СУМ V 430) розм. “приміщення для нічлігу”; **саманка** (IX 25) розм. “хата, побудована із саману”; **базарка** (Он I 40) заст. “їдальня для селян”; **лівачка** (ГуцГов 112) “кімната з лівої сторони від входу” від *лівака* “лівша” (ЕСУМ III 256).

У словотвірній структурі деяких діалектних іменників виділяється суфікс **-арк(а)**: **гноярка** (УмСп 365, СУМ II 98, Бук 72) “приміщення або яма для зберігання гною”; **веснар’ка** [3, с. 126], **веснар’ка** (ГуцГов 35), **веснарка** [11, с. 385; 2, с. 375] “стайня на полонині, де утримують весною худобу” (*весна*); **осенар’ка** [3, с. 126], **осенарка** [11, с. 385] “назва загороди для овець восени”; **літнар’ка** [Там само]; **зимарка** [Там само]. Утім, можливе творення й від іменників на позначення осіб за професією за допомогою форманта **-к(а)**, наприклад, **веснар’ка** □ **веснар’** “вівчар, який випасає навесні” [2, с. 375].

1.3. У новій українській мові з кінця XVII ст. суфікс **-к(а)** виокремлюється також у словотвірній структурі деяких відіменникових найменувань відкритого простору, території, ділянок землі за різними ознаками.

1.3.1. У сучасній українській мові XIX – XXI ст. спостережено кілька найменувань ділянок землі за йменням власника або особи, яка тут працює чи перебуває: **цісарка** (ГуцГов 207) заст. “гостинець, головний шлях” (*цісар*); **вуглярка** (Гр I 258, СУМ I 781), **углярка** (Гр IV 314) “місце, де випалюють деревне вугілля” (*вугляр*); **господарка** (Гр I 317, СУМ II 140) діал. “господарство”.

1.3.2. Локативні назви за найменуванням об’єктів, які знаходилися чи знаходяться в позначуваному місці, в обстежених пам’ятках нової української мови майже не трапляються: **Башиатанка** [1806, 1820 Лучик 2010, 129] “назви селища, балки”, в основі якого “вказівка на ділянку землі, на якій вирощують кавуни, дині” [Там само]; **глибинка** (СУМ II 82) розм. “віддалений від чого-небудь пункт” (*глибина*); **сторонка** (ГуцГов 178) “ділянка землі, призначена для вирощування городніх культур” (*сторона*) тощо.

1.3.3. В обстежених пам’ятках з кінця XVII ст. функціонує чимало власних географічних назв (топонімів, мікротопонімів), які утворилися за допомогою похідного суфікса **-івк(а), -овк(а)**. Денотативною базою таких дериватів виступають переважно імена осіб (власника, першого поселенця, осіб за професією тощо) [6, с. 72], рідше – назви рослин, тварин тощо, хоча можливе й відприкметникове походження, оскільки цей формант є результатом семантичного зрощення прикметникового суфікса **-ів- (-ов-)** з іменниковим **-к(а)**: **сусѣдовъ того села Свиридовки** (1670 Лохв 152); *А місто Черкаси, Медведовка, Жаботин, Мошни, Драбовка і інші которії поздавалися були турчинові, то знову гетьманові поклонилися* (к. XVII УЛ-17 195); *одтоль у вершини Московки Сухої* (к. XVII УЛ-17 198), **Московка Суха** (УЛ-17 552) “річка на Запоріжжі, права притока Мокрої Московки, лівої притоки Дніпра”. У XVIII – XIX ст. спостережено понад 20 розгляданих похідних: **Будучи я у Андр’євицѣ на прздкѣ Успенія** (1710 ДНМ 47), **Андрійвка** (Фоменко 17) “назви сіл”; *И когда стояли они у селѣ Александровицѣ шатромѣ* (1733 ДНМ 258); *Сотниковъ синъ Николай 753 году послалъ его въ Адамовку* (1755 ДНМ 336), пор. **Адамовка** (Горп 9) “назва села Одеської області”; **Борисівка** (КвОсн I 57) “назва села”; **Ганчарівка** (250), **Гончарівка** (250) “назва однієї з околиць (слободи) старого Харкова”; **Григорівка** (299) “слобода під Харковом”; **Джизунівка** (344) “назва села”; **Довгальовка** (381) “назва вулиці у старому Харкові”; **Зайківка** (485) “назва частини міста старого Харкова”; **Іванівка** (614), **Йванівка** (614) “назва населеного пункту поблизу Харкова”; **Москалівка** (151) “назва частини міста старого Харкова”; **Чугуєвка** (III 623) “назва околиці старого Харкова”; **Биківка** “місце, де мешкає Бичук” [бл. 1898 Черняк 1983, с. 21] тощо. Чимало таких дериватів трапляється в українській мові XX – початку XXI ст.: **Абрамівка** (Горп 9) “назва села Полтавської області”; **Абрикосівка** (9) “назва села Запорізької області”; **Антонівка** (11) “назви сіл у Миколаївській, Рівенській, Херсонській, Житомирській, Кіровоградській, Хмельницькій, Одеській, Донецькій та Черкаській областях”; **Барабашівка** (16) “село Сумської області”; **Барвінівка** (16) “село Запорізької області” та багато інших.

1.4. У пам’ятках української мови XX – початку XXI ст. трапляються похідні назви транспортних засобів на **-к(а)**, які мають різну денотативну базу, напр.: **емка** (СУМ II 477) розм. “легковий автомобіль марки “М””; **конка** (IV 260) заст. “трамвай з кінною тягою; вагон такого трамвая”; **фурманка** (X 656), розм. **хурманка** (Гр IV 420, СУМ XI 174) заст. “підвода” від *фурман*.

У словотвірній структурі окремих похідних спостерігається суфікс **-арк(а)**: **грабарка** (Гр I 320, СУМ II 150) “віз, дроги з довгим ящиком для перевезення землі” від *грабар* “землекоп” (ЕСУМ I 579); **косарка** (Гр II 290,

СУМ IV 304) “сільськогосподарська машина для косіння трави, збіжжя тощо” (*косар*); *жниварка* (СУМ II 539) “машина, яка жне хлібні рослини” від *жнивар*.

1.5. Дериваційна активність мотивувальних основ спричинила появу в словотвірній структурі окремих локативів суфікса **-к(а)** як надлишкового елемента: *броварка* (1719 Тимч 141) “те саме, що *бровар* – пивоварня”; *багонка* (Гр I 18) “калюжа”.

Очевидно, до цієї ж групи належить деривати на **-івк(а)**: *домовка* (1673–1674 Тимч 777), *домувка* (1688 Тимч 780), *домівка* (Б-Н 121), *домівка* (УмСп 208, Гр I 419, СУМ II 362) “дім, хата, помешкання”; *То ставъ же братъ стариий та середульиий на полівку збігати, На степи високі, на великі дороги росхідні* (ЗЮР I 35), *полівка* (Гр III 284, СУМ VII 72) діал. “рівнина, поле”.

1.6. У словотвірній структурі окремих дериватів аналізований формант виступає як засіб оформлення фіналей запозичених слів. Обстежені джерела фіксують такі похідні з XVIII ст.: *балка* (КвОсн I 15, Гр I 25, СУМ I 96, СУССГ 20), *бавка* (Гр I 16) “яр із пологими схилами”, можливо, від латиського *bala* “долина”, пор. литовське *balà* “болото” (ЕСУМ I 127), пор. також *бавка* (Гр I 16) “русло висохлої річки”; *Охтирька* (КвОсн II 366) “назва населеного пункту на Слобожанщині” від тюркського *ak-tir* “біла скеля” (Янко 264); *кушка* (Б-Н 202, Гр II 335, СУМ IV 425, ГуцГов 108, Арк I 274), *тюшка* (ГуцГов 190) “дерев’яна посудина, в якій косар носить брусок”, із неясною мотивацією, можливо, від запозиченого з литовського *káušas* “ківш” (ЕСУМ III 170).

2. *Девербативи* на **-к(а)** формують у новій українській мові кінця XVII – початку XXI ст. доволі розгалужену в семантичному й дериваційному плані групу п. loci. Такі похідні представлені лексико-словотвірними типами найменувань вмістилищ, відкритого простору, місцевостей, назв транспортних засобів і приміщень. Розглядані деривати мотивуються дією, для якої призначені певні місця або яка може там відбуватися чи відбувається.

2.1. Назви вмістилищ (посуду, меблів) спостерігаються в новій українській мові протягом усього досліджуваного періоду. Наприкінці XVII – на початку XVIII ст. в обстежених пам’ятках продовжують функціонувати давні похідні, напр.: *колыска* (1659 ТимчМат I 373, ГуцГов 99), *свою сѣть діавол затинает чрез колыски, на них же бо колышущимся приключается внезапу спасти на землю* (1680 УЛ-17 174), *колыска* (КвОсн II 15, СУМ IV 222, Арк I 235) “гойдалка; невеличке ліжечко для спання дитини” від *колысати* (ЕСУМ II 511); *приставка* (1720 ТимчМат II 234) “салатник, соусник” (*приставити*); *И з стойки взят онъ і посилянъ по сотниковому дѣлу* (1755 ДНМ 339), *стойка* (СУМ IX 725) “прилавок у їдальнях, буфетах, де продають закуски, вина” (*стояти*); *лядунка* (Котл 258, Б-Н 216, Гр II 391, СУМ IV 578), *Коли надів ладунку, то уже и взяв чортову думку* (1864 Номис 84), *ладунка* (Котл 258, СУМ IV 435) “патронташ” від *ладувати, лядувати* “заряджати” (ЕСУМ III 181) тощо. В українській мові XX – початку XXI ст. цей структурно-семантичний тип продовжує активно функціонувати: *бунька* (Гр I 111, Арк I 37) “глиняна посудина з вузькою шийкою, глечик”, можливо, від *буніти* “гудіти, дзижчати” (ЕСУМ I 297); *дійка* (Гр I 390) “дійниця” (*доїти*); *натруска* (Гр II 528, СУМ V 217) іст. “посудина (ріг), з якої насипали порох на полицку стародавньої гвинтівки”; *опалка* (Гр III 55, СУМ V 701, Транспорт 172, ГуцГов 139), *опалачка* (ГалЛем 444, Гр III 55) діал. “мішок або торба, з якої годують коней” від *опалати* “віяти зерно” (ЕСУМ IV 195), пор. також *опалачка, опалка* (Гр III 55) “посуд, у якому віють зерно”; *поливайка* (282) розм. “посудина для поливання, подібна до відра з кришкою, у яке впає трубка” від основи теперішнього часу *поливаю* (звідси *й*); *стійка* (IV 205) “відро, у якому тримають воду в полі”; *виварка* (СУМ I 360, Арк I 53) розм. “посуд, у якому виварюють білизну”; *підставка* (СУМ VI 506) “предмет, на який ставлять що-небудь або який підставляють під щось”; *розкладайка* (VIII 700), *розкладачка* (702) розм. “легке розкладне ліжко”; *розноска* (752) спец. “лоток, призначений для розносної торгівлі” тощо.

Кілька дериватів аналізованого лексико-словотвірного типу творяться за допомогою похідного форманта **-анк(а)**, який утворився в результаті поєднання суфікса пасивних дієприкметників минулого часу **-ан-** із **-к(а)**: *Розумна жона, як повна сипанка пшона* (1864 Номис 103), *сипанка* (Гр IV 122, СУМ IX 192, Арк II 145) діал. “дерев’яна тара для зберігання зерна” (*сипати* або *сипаний*); *лежанка* (Гр II 352, СУМ IV 469, Арк I 280) “низька піч у вигляді тапчана для лежання”.

Формант **-івк(а)**: *сідавка* (Гр IV 125, Арк II 146) “сідіння для ткача у ткацькому верстаті”, пор. *сідавка* (СУМ IX 212) діал. “місце або предмет, на якому сидять, на який сідають”; *колотаївка* (ГуцГов 99), *колотівка* (Там само) “дерев’яна посудина для збивання масла”.

2.2. Найменування місць, на яких відбуваються певні дії, процеси або які призначаються для дій, процесів, названих мотивувальною основою, трапляються в обстежених джерелах з XVIII ст., напр.: *Такъ подле вилазки стрѣтвся зо мною* (1723 ДНМ 151), *вилазка* (УмСп 137, СУМ I 420) “малопомітний або прихований отвір, через який можна пролізти” (*вилазити*). Кілька похідних фіксують пам’ятки XIX ст.: *пролазка* (УмСп 137, СУМ VIII 212) “невеликий отвір, вузький, тісний пролом, дірка, через які можна пролізти, проникнути куди-небудь”; *сонка* (УмСп 109, СУМ 462) “горб, невисока гора округлої форми”, можливо, від *сипати* (ЕСУМ V 355); *віймка* (УмСп 133, СУМ I 402) “невелика заглибина, западина у чому-

небудь” (*виймати*). У ХХ ст. розглядалий лексико-словотвірний тип продовжує активно функціонувати. Обстежені джерела фіксують понад 40 дериватів, напр.: *зап'ятка* (Гр I 87) “місце, де ховають або ховаються” (*зап'ятати*); *зупинка* (Гр II 188, СУМ III 730) “спеціально визначений пункт, місце, де постійно зупиняється транспорт” (*зупинити*); *поворотка* (Гр III 226) “поворот на дорозі” (*повертати*); *похоронка* (Гр III 389, СУМ VII 458) діал. “схованка” (*похоронити*); *прорубка* (Гр III 478) “ополонка” (*прорубати*); *посадка* (СУМ VII 307) “ділянка, на якій посаджено дерева”; *розкладка* (VIII 702) “місце, де лежать товари для продажу; місце на базарі, де продають приношені речі”; *розкопка* (708) “місце, де ведуться або велися роботи, спрямовані на пошуки і добування чогось захovanого під землею, снігом, руїнами”; *скритка* (IX 321) діал. “схованка”; *стійка* (710) “тимчасове поселення кочівників”.

Суфікс **-анк(а)** з XVIII ст.: *принюсиши у свій дворъ, переховавъ, о якої схованицѣ первой Нестеръ свѣдомъ бувъ* (1713 ДДГ 198), *зхованка* (Б-Н 161), *хованка* (Б-Н 377, Гр IV 406, СУМ XI 100), *схованка* (Гр IV 236, СУМ IX 890, Арк II 188) “місце таємного зберігання чогось або перебування кого-небудь; місце, де можна сховатися від кого-, чого-небудь”; *сковзанка* (Б-Н 330, Гр IV 138), *ковзанка* (СУМ IV 204), *совганка* (СУМ IX 434, ГуцГов 174), *човганка* (ГуцГов 174) “місце, де ковзаються; спеціальний льодовий майданчик для ковзання на ковзанах” (*ковзати, сковзати, совгати*); *копанка* (Б-Н 192, ГуцГов 100) “гірська копана дорога; неглибока криничка”, пор. *копанка* (УмСп 32, СУМ IV 279) “невелике водоймище з ґрунтовою водою, викопане для господарських потреб”, пор. також *копанка* (Гр II 280) “розчищене під посів місце в лісі, яке ще не можна орати, можна лише копати” (*копати*). У джерелах ХХ – початку ХХІ ст. цей лексико-словотвірний тип залишається продуктивним: *ділянка* (Гр I 392, СУМ II 306) “окрема частина земельної площі, використовувана з якоюсь метою, виділена за якою-небудь ознакою” (*ділити*); *займанка* (СУМ III 133) “земельна власність, придбана правом першого зайняття вільної землі”; *постоянка* (VII 378) заст. “зупинка”; *стоянка* (СУМ IX 741, Арк II 177) “місце зупинки, тимчасового перебування; спеціально обладнане місце для стояння транспорту; місце поселення людей кам'яного віку”.

Суфікс **-івк(а), -овк(а), -авк(а)**: *сажавка* (Б-Н 320, УмСп 367), *саджавка* (Гр IV 95, СУМ IX 9, Арк II 133), *сажівка* (УмСп 367, СУМ IX 15) “невелике штучне водоймище, в якому розводять і утримують рибу”; *лазівка* (УмСп 137, СУМ IV 437) “вузький отвір, через який можна пролізти”; *корчівка* (УмСп 711, СУМ IV 302) “місце, де викорчувано ліс”; *крійвка* (СУМ IV 344) розм. “захисток, схованка”; *розкорчовка* (VIII 709) розм. “місце, яке розкорчовують”; *розминовка* (741) спец. “роз'їзд на одноколінійній рейковій лінії в шахті”.

2.3. Назви транспортних засобів на **-к(а)** представлені кількома похідними в українській мові ХІХ – початку ХХІ ст., напр.: *я глину тачками возив* (1897 Стеф 32), *тачка* (Гр IV 250, СУМ X 45) “ручний, звичайно одноколісний візок, яким перевозять вантажі на невелику відстань” від *тачати* (ЕСУМ V 529); *жатка* (Гр I 476, СУМ II 513), *жачка* (Гр I 476) “машина для скошування зернових та інших рослин”; *зчіпка* (СУМ III 739) спец. “кілька сільськогосподарських машин, залізничних платформ, зчеплених разом”; *розвозка* (VIII 639) “машина, віз для розвезення якихось товарів”; *тічка* (ГуцГов 185) “частина воза; теліга” від *точити* (ЕСУМ V 610).

2.4. Назви будівель, приміщень були менш поширеними, денотативною базою таких похідних виступають дієслова на позначення дії, за допомогою якої створено це приміщення або яка має там виконуватися. Перші деривати розгляданого лексико-словотвірного типу фіксують пам'ятки кінця ХVІІ ст.: *Своѧ мазка лѣптиль чужои свѣтлицы* (КЗ 245), *мазка* (Б-Н 218) “хата, зроблена з глини, сирцевої цегли або хмизу, обмазаного глиною”. В українській мові ХVІІІ ст. засвідчено незначну кількість похідних із такою семантикою: *мойка* (КвОсн II 142), *мийка* (СУМ IV 701) “підприємство для прання білизни, полотна, перемивання вовни” (*мою, млю*), пор. *мойки* (УмСп 76) “місце на річці, де миють вовну”. У джерелах ХІХ ст. розглядає дериватів теж небагато, напр.: *Хто по кладці мудро ступає, той ся в болоті не купає* (1864 Номис 278), *кладка* (Б-Н 185, Гр II 247, СУМ IV 172) “дошка або колода, покладена через річку, струмок, болото для переходу; невеликий дерев'яний поміст на річці, ставку для прання білизни”; *постройка* (СМШ II 135); *спочивка* (Б-Н 337) “місце відпочинку, спальня”. Аналізований лексико-словотвірний тип набуває подальшого розвитку в українській мові ХХ – початку ХХІ ст.: *драчка* (Гр I 441) “лісопильний завод”, пор. *драчка* (СУМ II 410) розм. “місце, де оббирають кого-небудь” (*драти*); *переїздка* (Гр III 119) “маленький місток через рів або джерельце” (*переїздити*); *переходка* (143) “мостик” (*переходити*); *охоронка* (Саб 99) “дитячий будинок”; *зимівка* (ГуцГов 83) “стайня, де взимку утримують худобу” (*зимувати*).

У словотвірній структурі окремих іменників виділяється суфікс **-анк(а)**. такі деривати функціонують переважно в сучасній українській мові ХХ – початку ХХІ ст.: *стоянка* (ГалЛем 470, Гр IV 212, СУМ IX 741) “прибудова до хати для худоби”; *ступанка* (СУМ IX 805) заст. “нерухомі сходи, які складаються з ряду східців”; *схованка* (890) “споруда, що захищає від кого-, чого-небудь” (*сховати*).

Суфікс **-арк(а)**: *сушарка* (СУМ IX 873) “приміщення, призначене для сушіння чого-небудь”; *плекар'ка* [3, с. 126] “загорода для ягнят, які вирощуються (*плекаються*)”.

3. *Деад'ективи* в новій українській мові з кінця ХVІІ ст. формують доволі об'ємну групу локативних найменувань, у межах якої виокремлюються лексико-словотвірні типи назв приміщень, найменувань посуду і

вмістилищ, назви транспорту тощо.

3.1. Найменування приміщень, споруд та їх частин спостерігаються, за нашими даними, з кінця XVII ст., напр.: *вишка* (1698 Тимч 475) “підвищене місце; забудовання під дахом””, пор. *Влізь на вишку, скини кишку!* (к. XVIII УЛ-18 148), *вишка* (Гр I 200, СУМ I 541, Арк I 63) “висока вузька дерев’яна або металева споруда на стовпах, призначена для спостережень, стрибків у воду або для укріплення чи розміщення чого-небудь”, пор. *вишка* (УмСп 29) “балкон” (*високий*). В обстежених джерелах української мови XVIII ст. трапляється близько 10 дериватів із зазначеною семантикою: *Також двор з хороннимъ строеніемъ у селѣ Земляницѣ, край церкви* (1704 ДНМ 30), *землянка* (УмСп 28, СУМ III 559) “викопане в землі житло, яке іноді виступає над поверхнею” (*земляний*); *Потим, знесишся зъ собою, заишли въ едину пустку* (1712 ДНМ 59), *пустка* (КвОсн III 77, СУМ VIII 400) “залишене господарями житло, спустілий будинок” (*пустий*). Незначна кількість похідних побутує в українській мові XIX ст., напр.: *очеретянка* (Б-Н 268) “хата з очерету”; *мурилка* (231) “розвалини цегляної будівлі” (*мурований*); *святилка* (323), *світелка* (СУМ IX 88) “невелика світлиця” (*світлий*). Понад 30 дериватів фіксують обстежені джерела української мови XX – початку XXI ст.: *котовка* (Гр II 293) “конура для kota (у казці)” (*котовий*); *ліплянка* (Гр II 369, СУМ IV 521), *ліп’янка* (Гр II 369) діал. “мазанка” (*ліпляний*); *луб’янка* (379), *луб’єнка* (ГуцГов 114) “осіннє житло гуцульських дереворубів – різновид намету, покритого лубом” (*луб’яний*); *мазанка* (Гр II 396, СУМ IV 594) “хата, зроблена з глини, сирцевої цегли, хмизу, обмазаного глиною” (*мазаний*); *підсобка* (СУМ VI 504) розм. “допоміжне приміщення, що використовується для зберігання книг, реманенту, товарів” (*підсобний*); *родилка* (VIII 593) розм. “пологовий будинок або пологова кімната” (*родильний*), пор. *родилка* [3, с. 129] “загорода для тварин”; *хворостянка* (СУМ XI 48) “хата, землянка, зроблена з хворосту й обмазана глиною” (*хворостяний*).

3.2. Велика група найменувань посуду, що мотивуються ознаками за формою, матеріалом або вмістом, документується в обстежених джерелах із XVIII ст., напр.: *носатка* (Котл 259, Гр II 570, СУМ V 444) “гличик із довгим носиком” (*носатий*); *Розхожой не більш було, как по чтири склянки* (1746 УЛ-18 347), *В двалтовнихъ вомѣтахъ постав ... горізок маленькій або шклянку* (1775–1777 ЛЮ 45), *склянка* (КвОсн III 240, Гр IV 137, СУМ IX 286), *шклянка* (Б-Н 399, Гр IV 501, СУМ XI 478), *скленка* [1, с. 181] “скляна посудина для рідини”; *Да будет плетенка сія зерцалом тебе сердца моего и пам’яткою нашея дружбы в послѣдня лѣта* (Сков II 99), *плетінка* (СУМ VI 579) “плетена сумка для продуктів, дрібних речей; обплетений лозою, дротом глиняний або скляний посуд” (*плетений*), пор. *оплетка* [5, с. 194] від *оплетений*; *Не тѣснися в солонку с господиням* (Сков I 440), *солянка* (ГалЛем 468, СУМ IX 453, Мар 192) “посудина для солі” (*солоний, соляний*). У пам’ятках XIX ст. трапляється кілька нових фіксацій, напр.: *ризанка* (Б-Н 312) “відрізана бочка” (*різаний*); *тавлинка* (Б-Н 348, СУМ X 12) “табакерка з дерева або бересті”, можливо, від *тавлиновий* “зроблений із рослини таволги” (ЕСУМ V 501); *в череп’яниці ладанцю роспустили* (ЗЮР II 284), *череп’янка* (СУМ XI 307), *череп’єнка* (ГуцГов 211) “невеликий, переважно старий, надбитий, поганой якості горщик, чашка, миска” (*череп’яний*); *бляшанка* (УмСп 29, Гр I 77, СУМ I 205, Он I 60) “посуд – банка або коробка з бляхи” (*бляшаний*); *водянка* (УмСп 60, СУМ I 723) розм. “діжка для води”; *жерстянка* (УмСп 236, СУМ II 521) “коробка, банка з жерсті; бляшанка” (*жерстяний*); *липівка* (УмСп 27, СУМ IV 488) “діжка з липового дерева” (*липовий*). Понад 40 похідних із розгляданою семантикою функціонує в сучасній українській мові XX – початку XXI ст., напр.: *виднівка* (ГалЛем 397), *виднівка* (Гр I 157) “бочка, у якій було вино” від *видний* “винний, кислий” (ЕСУМ I 371); *винівка* (ГалЛем 398) “тів бочки”, пор. *винівка* (Гр I 173) “винна бочка”; *берестянка* (Гр I 52, СУМ I 161) “кошик або коробка з бересту”; *бриндзянка* (Гр I 99) “невелика бербениця для зберігання бринзи” (*бриндзяний*), пор. *бриндзівка* [2, с. 379] “те саме” (*бриндзовий*); *кам’янка* (Гр II 214) “кам’яний посуд”; *капустянка* (219) “діжка для капусти”; *крейдянка* (302) “посудина для розбовтування крейди”; *медянка* (415), *медєнка* (ГуцГов 121) “берестянка для меду”; *нехтянка* (Гр II 561) “посудина для нафти” (*нафтяний*); *борцівка* (Бук 37), рідко *боріівка* (37) “невелика діжка для квасу” (*борцовий*); *дерев’єнка* (ГуцГов 57) “дерев’яна миска”; *дубівка* (64) “дубова бочка”; *глетівка* (53) “спеціально виготовлений посуд, у якому зберігають глет – вміст шлунка маленького теляти, яким підквашують молоко”.

3.3. Назви відкритого простору, місцин (у тому числі й топоніми) трапляються наприкінці XVII ст. у незначній кількості, напр.: *одтоль ишли межи Кобилячкою і межи Литовською на вершину Кам’янки* (к. XVII УЛ-17 198), *Кам’янка* “річка на Запоріжжі, ліва притока Дніпра, вище гирла ріки Конки” (Там само), пор. *Слідство у справі про вбитого жителя с. Кам’янки* (1715 ДНМ 75), пор. *кам’янка* (Гр II 214, СУМ IV 86) діал. “брукований шлях”; *Вертьтсѣ якъ трѣска в полонцѣ* (КЗ 217), *полонка* (Б-Н 290, Гр III 287, СУМ VII 95, Арк II 67) від *полий* (ЕСУМ IV 500). Кілька топонімів фіксують обстежені джерела XVIII ст.: *мѣстєчка Голѣнки козакъ Иванъ Носенко* (1774 ДДГ 103) (*голий, голений*); *отийшиол в сотню в село Синяву* (I п. XVIII УЛ-18 572) від *синявий*; *Богачка* [1765–1769 Лучик 2010, 125] “назва річки” (*багатий*). Понад 50 похідних, за нашими даними, функціонує в українській мові XIX – початку XXI ст., серед яких назви полів – *гречківка* (Б-Н 106), *гречківка* (УмСп 180, Гр I 325, СУМ II 165); *булянка* (Гр I 110, Он I 75) “бульбисько” від *буляний* “картопляний”; *капустянка* (Гр II 219) “місце, з якого знято капусту”; *билянка* [4, с. 40] “поле з-під кукурудзи” від *била* “стебло кукурудзи”; *бурачанка* [Там само], *бураченка* (ГуцГов 31) “поле, з якого зібрано буряки”; *кукурудзянка, курудзянка* [4, с. 40], *кукурудзенка* (ГуцГов 103) “поле, з якого зібрано кукурудзу”; *тенгеричанка* [4, с. 40] “поле з-під кукурудзи”, співвідносне із *тенгерця* “кукурудза”;

назви доріг, місць для проходу, проїзду – *бурковка* (Гр I 112), *бруківка* (СУМ I 241) “дорога або вулиця, вимощена камінням” (*брукований*); *залізьянка* (Гр II 59) “залізниця”; *асфальтівка* (СУМ XI 667) розм. “асфальтована дорога” (*асфальтовий*); *підземка* (VI 427) розм. “підземна залізниця”; *чавунка* (XI 261), *чугунка* (СМШ II 416, СУМ XI 373) заст., розм. “залізниця”; топоніми: *Багатівка* (Горп 13) “село Запорізької області”; гідроніми – *студенька* (ГалЛем 471) “криниця” (*студений*); *плетянка* (Гр III 194) “огорожене джерело (криниця)”; *раптянка* (IV 6) “швидкий і шумний потік”; *солонка, солянка* (1923 Геол 156) “солоне джерело”; *лугівка* (СУМ IV 552) розм. “лугова річка”; інші назви: *гноївка* (УмСп 365) “яма для гною” (*гноювий*); *крейдянка* (УмСп 456, Гр II 302, 1923 Геол 108) “місце, де видобувають крейду” (*крейдяний*); *пустка* (СУМ VIII 400) “незаселена, необроблена ділянка землі; нічим не заповнений простір”; *глибка* (Арк I 91, ЕСУМ II 82) діал. “яма, заглибина” (*глибокий*); *данцовка* (ГуцГов 55) “підготовлене для танців місце” від *данцовий* - *данець* (Там само) “танець” тощо.

3.4. Назви транспортних засобів за різними ознаками функціонують з кінця XVII ст., проте залишаються нечисленними впродовж наступних періодів: *дубовка* (1674 Тимч 835) “рід судна” (*дубовий*); *луб'янка* (Гр II 379) “візок, обшитий лубом”; *обишванка* (Гр III 32, СУМ V 606) розм. “човен, оббитий, облитий шалівкою” (*обишваний*); *пожарка* (Гр III 249, СУМ VI 770) діал. “пожежна машина”; *електричка* (СУМ II 468) розм. “поїзд, що рухається по електричній залізниці”; *летючка* (IV 481) “ремонтна машина, яка може швидко пересуватися з місця на місце для ліквідування аварій”, пор. *літучка* (532) “легкий, швидкий вид транспорту”; *моторка* (812) розм. “моторний човен”; *санітарка* (IX 53) розм. “в армії – транспортний засіб для перевезення хворих і поранених, для лікування їх у дорозі”.

Отже, у словотвірній структурі локативних найменувань нової української мови кінця XVII – початку XXI ст. продуктивний суфікс **-к(а)** та похідні від нього форманти відзначаються кількома конкретними словотвірними значеннями. За його допомогою наприкінці XVII ст. сформувалися лексико-словотвірні типи відіменникових, відприкметникових і віддієслівних найменувань умістищ (посуду, меблів), приміщень, транспортних засобів і місцевостей, територій за різними ознаками. Велика кількість відіменникових дериватів первісно виникли як демінутиви, проте в новій українській мові кінця XVII – початку XXI ст. вони активно функціонують як цілком нейтральні в семантичному плані іменники. Деякі назви місць із суфіксом **-к(а)** утворилися як відповідники жіночого роду до вже наявних у мові найменувань чоловічого або середнього. Розглядаючи формант також часто оформлює словотвірну структуру локативів, запозичених з інших мов, що пояснюється його високою словотвірною активністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакалюк Я.Ю. Назви посуду і кухонного начиння в говірках Прикарпаття / Я.Ю. Вакалюк // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: XV Республіканська діалектологічна нарада: [тези доповідей і повідомлень]. – Житомир, 1983. – С. 181.
2. Грещук В.В. Культура традиційного гірського пастухування в українському діалектному словотворенні / В.В. Грещук // Відображення історії та культури народу в словотворенні: [доповіді XII Міжнародної наукової конференції Комісії зі слов'янського словотворення при Міжнародному комітеті славістів (25–28 травня 2010 року, Київ) / упорядкування та наукове редагування Н. Ф. Клименко і Є. А. Карпіловської]. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – С. 373-381.
3. Дзедзелевский Й.А. Овцеводческая лексика закарпатских говоров / Й.А. Дзедзелевский // Общеславянский лингвистический атлас (Материалы и исследования). – М.: Наука, 1965. – С. 117-132.
4. Закревська Я.В. Творення назв полів з-під сільськогосподарських культур / Я. В. Закревська // Українська діалектна морфологія / ред. колегія: Ф.Т. Жилко, Н.Й. Марчук, І. Г. Матвійс [та ін.]. – К.: Наук. думка, 1969. – С. 34-44.
5. Зеленько А.С. Східнополісько-карпатські паралелі / А.С. Зеленько // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: XV Республіканська діалектологічна нарада: [тези доповідей і повідомлень]. – Житомир, 1983. – С. 193-194.
6. Лісняк Н. Мікропоніми Західного Поділля на -івка / Н.Лісняк // Проблеми ономастичного словотвору: [тези доповідей наукового семінару]. – К.: НАН України, Ін-т української мови, 1997. – С. 72-73.
7. Лучик В.В. Етюди з “Короткого етимологічного словника топонімів України” [2] / В.В. Лучик // Мовознавство. – 2010. – № 2–3. – С. 124-135.
8. Мейе А. Общеславянский язык: [пер. с фр.] / А.Мейе / общ. ред. С.Б. Бернштейна. – М.: Издательская группа “Прогресс”, 2001. – 500 с.

9. Нариси з історії українського словотворення (іменникові конфікси) / П.І. Білоусенко, І.О. Іншакова, К.А. Качайло, О.В. Меркулова, Л.М. Стовбур. – Запоріжжя – Кривий Ріг: ТОВ “ЛПРС” ЛТД, 2010. – 480 с.
10. Черняк В.С. Гуцульські говірки за даними рукописних джерел / В.С. Черняк // Структура і розвиток українських говорів на сучасному етапі: XV Республіканська діалектологічна нарада: [тези доповідей і повідомлень]. – Житомир, 1983. – С. 19-21.
11. Ястремська Т. Функціонування поміна Іосі в гуцульських говірках / Т.Ястремська // Українська історична та діалектна лексика: [зб. наук. пр.]. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. – Вип. 4. – С. 382-389.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Арк Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок: [у 2 т.] / Г.Л. Аркушин. – Луцьк: Ред.-вид. відд. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000.
- Б-Н Білецький-Носенко П. Словник української мови / [підгот. до вид. В.В. Німчук] / П.Білецький-Носенко. – К.: Наук. думка, 1966. – 424 с.
- Бук Словник буковинських говірок / [за заг. ред. Н.В. Гуйванюк]. – Чернівці: Рута, 2005. – 688 с.
- ГалЛем Верхратський І. Про говор галицьких лемків / І. Верхратський. – Львів, 1902. – 480 с.
- Геол Тутковський Г.А. Словник геологічної термінології (Відтворення видання 1923 року) / Г.А. Тутковський. – К.: НАН України, Ін-т енциклопедичних досліджень, 2008. – 172 с. – (Серія “Із словникової спадщини” Вип. 5).
- Горп Горпинич В.О. Словник відтопонімних прикметників і назв жителів України (ойконіми, ад’ектоніми, катойконіми) / В.О. Горпинич. – Дніпропетровськ, 2000. – 370 с.
- Гр Словарь української мови: у 4 т. / [збір. ред. журн. “Киев. Старина”; упорядкував, з дод. власн. матеріалу, Б.Грінченко]. – К., 1907-1909.
- ГуцГов Гуцульські говірки: короткий словник / [відп. ред. Я.Закревська]. – Львів, 1997. – 232 с.
- ДДГ Ділова документація Гетьманщини XVIII ст.: [зб. документів / АН України. Ін-т української археографії та ін.; упоряд., автор передмови та комент. В.Й. Горобець; відпов. ред. Л.А. Дубровіна]. – К.: Наук. думка, 1993. – 392 с. – (Пам’ятки політично-правової культури України).
- ДНМ Ділова і народно-розмовна мова XVIII ст.: матеріали сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України. – К.: Наук. думка, 1976. – 416 с.
- ЕСУМ Етимологічний словник української мови: [в 7 т. / за ред. О.С. Мельничука] – К.: Наук. думка, 1982-1988. – Т. 1-5.
- ЗЮР Записки Южной Руси / Издалъ П.Кулишъ: [у 2 т.]. – С Петербургъ, 1856-1857.
- КвОсн Словник мови творів Г. Квітки-Основ’яненка: [в 3 т.]. – Харків: Харківський держ. ун-т, 1978-1979.
- КЗ Зіновіїв К. Вірші. Приповіді посполиті / К. Зіновіїв. – К.: Наук. думка, 1971. – 392 с.
- Котл Котляревський І. Собрание малороссийских слов, содержащихся в Энеиде / И. Котляревський // Энеида на малороссийский язык переицзованная И.Котляревским. – СПб, 1798. – 34 с.
- ЛЮ Лѣкарства описа(нѣ)ніе // Лікарські та господарські порадики XVIII ст. / [підгот. до вид. В.А. Передрієнко]. – К.: Наук. думка, 1984. – С. 17-91.
- Лохв Лохвицька ратушна книга другої половини XVII ст. – К.: Наук. думка, 1986. – 223 с.

- Мар Омельченко З.Л. Лексика говірки селища Мар'їнки Донецької області / З.Л. Омельченко // Лінгвістичні студії: [тематичний зб. наук. праць. Вип. 1] / укл. А.П. Загнітко [наук. ред.] та ін. – Донецьк: ДонДУ, 1994. – С. 191-195.
- Номис Українські приказки, прислів'я і таке інше (перевидання 1864 року). Уклав М.Номис / упоряд., приміт. та вступна ст. М.М. Пазяка. – К.: Либідь, 1993. – 768 с. – (“Літературні пам'ятки України”).
- Он Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок: [у 2 ч.] / М.Й. Онишкевич. – К.: Наук. думка, 1984.
- Саб Сабалдир Г. Практичний російсько-український словник / Г.Сабалдир. – К.: Видавниче тов-во “Час”, 1926. – 436 с.
- СІС Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с.
- Сков Сковорода Г.С. Повне зібрання творів: [у 2 т.] / Г.С. Сковорода. – К.: Наук. думка, 1973.
- СМШ Словник мови Шевченка: [в 2 т.]. – К.: Наук. думка, 1964.
- СУМ Словник української мови: [у 11 т.] / [ред. колегія: І.К. Білодід (гол.) та ін.]. – К.: Наук. думка, 1970-1980.
- СУССГ Словник українських східнослов'янських говірок / К.Глуховцева, В.Леснова, І.Ніколаєнко, І.Терновська, В.Ужченко. – Луганськ, 2002. – 234 с.
- Тимч Історичний словник українського язика / [за ред. Є.Тимченка]. – Харків–Київ: ДВУ, 1930–1932. – Т. 1. – XXIV, 937 с.
- ТимчМат Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV – XVIII ст.: [у 2 кн.]. / Є. Тимченко / упорядники: В.В. Німчук, Г.І. Лиса. – Київ–Нью-Йорк, 2002.
- Транспорт Никончук М.В. Транспортна лексика правобережного Полісся в системі східнослов'янських мов / М.В. Никончук, О.М. Никончук / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; відп. ред. П. Ю. Гриценко. – К.: Наук. думка, 1990. – 292 с.
- УкрЛисти Українка Леся Листи (1898–1902) / Л.Українка // Українка Леся Зібрання творів: у 12 т. – К.: Наук. думка, 1978. – Т.11. – 480 с.
- УЛ-17 Українська література XVII ст.: Синкретична писемність. Поезія. Драматургія. Белетристика / [упоряд., приміт. і вступ. стаття В.І. Кречотня; ред. О.В. Мишанич]. – К.: Наук. думка, 1987. – 608 с.
- УЛ-18 Українська література XVIII ст.: Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори. / [упоряд., приміт. і вступ. стаття В. І. Кречотня; ред. І. О. Дзверін]. – К.: Наук. думка, 1983. – 696 с.
- УмСп Уманець М. Русско-украинский словарь / М.Уманець и А.Спилка. – Берлін: Українське слово, 1924. – 1149 с. – (Препринт / Додаток до “Зорі” 1893 року. – Львів: Друкарня Тов-ва імені Шевченка, 1893).
- Ф Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / М.Фасмер / [пер. с нем. и доп. О.Н. Трубачева]. – М.: Прогресс, 1964–1973. – Т. 1–4.
- Фоменко Фоменко В. Звідки ця назва? / В.Фоменко. – Дніпропетровськ: Промінь, 1969. – 104 с.
- Янко Янко М.Т. Топонімічний словник України: словник-довідник / М.Т. Янко. – К.: Знання, 1998. – 432 с.